

Noh Ne'ne'

- Tohige tē 'on Rua (2)

Lä'riri'i ma lelea' haharāgi 'oris la hö' se ut rakoag 'on lä'riri' pau (fau tā se lima) ma rako

Te' ne ut rakoag 'atakoa hele' se ut rakoag 'on lä'riri' pau (fau tā se lima) la sāe se lä'riri'i ma lelea' haharāgi. 'E Tohige tē 'on Rua (2) rako ma ut rakoag 'on lä'riri' pau (fau tā se lima) aier'āk vāh la sāe hoi'āk ka kop la a'es'ao'āk ma a'mah'āk foh ne noh ma'ma'a. Nōnō ka 'āe ma 'ou sājio' ne 'āe kokon 'e ta tēet, ma hāifāegag me le'et ne rē rak se 'ou le' ta. Nōnō ka 'ou le' ta nōnō rak la mo 'e hanue ta ma 'āe pō se' ma la far se favorit ne rē rak se 'ou le' ta la hāiasoag se 'oris rak tēet 'e hanue ta. 'Āe pō se' ma la hat ma sākior se: <https://learningfromhome.govt.nz/distance-learning>

'Āmis a'ti'āk pau māūr ma noh lelei ne 'omus lä'riri'i, lelea' haharāgi ma kaunohoag tūtū 'atakoa.

Noh furmaria ma ne'ne'

Iā tē pumuet la 'is kaunohoag ta la hāimata'uāg 'is le'et se le'et. Nōnō ka 'āe ma famör mamfuā 'e 'ou kaunohoag ta la pō la huag totoak se' ma se kokon'āk ne araruā 'e ta tēet ma la hāiasoag a'ti' pau se 'os lä'riri'i ma haharāgi la huag totoak ma noh furmaria tape'ma.

Ma'oit 'e lä'riri' ma lelea' haharāgi hö' vāh se ut rakoga. 'Ou lä'riri' ma lelea' haharāgi kop ma la kokon 'e rēko sal fo'ou ne la a'es'ao'āk la a'sok ta tēet 'e 'on 'i hete', fak se noh vāevāat 'e 'oris kaumane'aga ma a'noa la hugag 'esea ma ta favorit. Ma 'on rogrog hoi'āk la pō la hat ma sākior tape'ma 'e 'os fāeag tūtū ne Pasefiak ta ma fāeag ne a'sok 'e 'ou si'u se iris ne kat 'inea fāeag ra (sign language): <https://parents.education.govt.nz/essential-information/news-stories/covid-19-preparing-for-alert-level-2/>

Ka iā ma 'on noanoa tape' ma:

Kepoi ka 'āe pā 'es hāiasoag fak monē la togia 'ou tēla'ā ma te' ne tē ne la hāiasoag se 'ou nohnoho 'e laloag rī ta ma 'āe la pō la hat ma sākior se: <https://covid19.govt.nz/individuals-and-households/financial-support/#help-with-money> ne he' se 0800 559 009 la hāifāegag ne sal tes 'atama tāla iris la pō la nā 'oris hāisoaga se 'āe ma 'ou kaunohoag ta

Nōnō ka pā 'es hāisoag se rī la noho, ma pō pau la he' se majat 'e matanitū ne vāe se pesnese, pot fo'ou ma garue (Ministry of Business, Innovation and Employment) 'e: 0508 754 163

Nōnō ka 'āe ne ta le'et 'e 'ou kaunohoag ta agtāu ma faki'oag ne mou se COVID-19 ma he' la rak'āk se 'ou tāk ta ne he' se HEALTHLINE ta 'e 0800 358 5453

Nōnō ka 'āe kat taf ra se tēkāe 'i, ma pā 'inea ne sei ta la pō la hāiasoag se 'āe, figalelei ma he' se nampa ne matanitū ta ōs vahia se 'amnāk te'is: 0800 779 997. Ut te'is sāe ofrau se le'et ma ne a'hāe la he' sin ka ia sāe 'e te' ne terāni, kamāt 'e he vāh heta 'e mijarān ta (8AM) ma hele' se he tā heta 'e mijarān us ta (1AM)

Kepoi ka 'āe kokon 'e reko 'ou le' ta, ne ta le' haharāgit, ma pā 'es hāiasoag, figalelei ma he' se 'Oranga Tamariki 'e 0508 326 459. Maj te'is sāe ofrau se te' ne famör tūtū 'atakoa la he' sin 'e av het ma (rān ne pōg) ne iris pā hāifāegag'āk ta tēet

'Ou la ao hāiasoaga

Iā av noanoa se te' ne 'is 'atakoa. Nōnō ka 'āe kokon ne noh ararua, 'inea ne te' ne famori la agtau ma tē tape'i 'e av noanoa te'is. 'E Tohige tē 'on Rua (2) famōr ma'oi noh kokon ma ararua ne tes hoi'āk tāe la soko.

'E lalaog ne 'ou pure'aga ta, O'o'i ma kaunohoga ma 'oris garue pumuet la a'sok

- Matā 'ou lele'a ma kaunohoga ta la noh hāiasoag ma as'āk la noh 'oaf'oaf ko iā ta tē pumuet 'e terāni te 'i.
- 'E av ne 'āe ma famōr mamfua 'e kaunohoga ta la a'totoak 'omus huga ma ruerue, ma 'omus lele'a la rak la a'totoak 'oris huga ma ruerue ma kat hō' kokon ra se ta le'et.
- Rak'āk ma hāivāeag se 'ou kaunohoga ta ma pure'ag ta – 'ou a'hāe lelei ma 'amnāk tūtū 'atakoa, ma rak'āk tape'ma se irisa ne ut tes 'atama tāe iris la pōam ta hāiasoaga ('e telephone ma online). Figalelei ma as'āk la noh hāifāeagag ma 'ou kaunohoga ta ma 'ou pure'aga ta 'e tē ne sokoko 'e terāni te 'i.
- Gat ke av hāifāeagag ma te' ne famōr ne kop la nōnō 'e 'oris hanua.
- Nōnō ka 'āe teag'esea ma *Talanoa Ako Hub*, gat ke av hāifāeagag ma 'a'es'ao'āk link hete' se talanoa ako tips ma prokram ne av het ne a'fumu'āk se retio heta.

<https://learningfromhome.govt.nz/pacific-communities/talanoa-ako-radio/learning-tips>

Lelea' ne ma 'oris 'af'af fak foro fak se pipiki

Awhi@home iā Facebook page het ne o'o'i mua'ākim ma hāiasoagam 'e IHC ma hāisok'ākim 'e maj hoi'āk fak se Ministeri ne Rako ma Explore services. Ut te'is hāiasoag a'ti pau se O'o'i ma lelea' ne ma 'oris 'af'af fak foro fak se pipiki ma af'āk 'te' ne 'amnāk, ma sal, ma mā ne la hāiasoag se te noanoa ne iris kop ma la agtau ma.

Page te'is la hāiasoagan se 'āe ne 'ou le' fup 'af'af ta, la rak'āk ta sal ma puer'āk lelei, ma a'hāe 'es'ao he his, ma te' ne rogrog ne mou se COVID-19 ma hāiasoag ne pō la a'sok le'et se le'et nōnō ka pā 'es:

- Sākiar se Awhi@home 'e Facebook

Nōnō ka ta le'et ne sāsigit 'e 'ou kaunohoga ta noh kokon ma pā 'es hāiasoag ma figalelei ma hat ne sākiar se': <https://www.mentalhealth.org.nz/get-help/covid-19/> la 'inea ne ut tes 'atama la pō la na hāiasoaga. 'Āe pō tape' ma la he' se: **Te' ne maj ma nampa ne mou se Helplines**

- He' se nampa te'is 1737 ma kat a'noa ra la tōg, ne fā' ta fāeag luket se 1737 'e av het ma, nōnō ka 'āe pā 'es hāiasoag 'e famōr ne garue fak taku se maj te'is
- He' se Lifeline – 0800 543 354, ne fā' ta fāeag luket se 4357 (HELP)
- He' se maj ne haharagi 'e Youthline – 0800 376 633, ne fā' ta fāeag luket se 234
- He' se Samaritans – 0800 726 666

'E terānit tē 'i 'is noh 'e ta av nonoa paut se 'os mauri ma 'e av ma'oi 'is pō la hō' kokon ne a'fek 'os huga. Tekāe he te'is la pō la hō' sūsū ne ue' ta uake rauruat se 'os kaunohoga ma iā tē kelea'ehanisit nōnō ka la sok aier. Ma 'on 'amnāk he his te'is nā se' la hāiasoagan tekāe te'is - famori la pō la sākiar se facebook @LeVaPasifika la 'inea tē ne la hāisoaga. 'Āe la pō tape' ma la hāifāeagag ma ta le'et ne sākiar se maj te'is ne mou se Mental Health 'e <https://www.mentalhealth.org.nz/get-help/in-crisis/helplines/> 'Āe la pō tape' ma la he' se te' ne nampa ne af'āk sio 'e te' nōnō ka 'āe pā 'es ta hāiasoagat.

Puer'aki se O'o'i, famör rē rako ma famör ne matā' se lä'riri'i ma lele'a

'E av ne tē jene 'is pō la noh araruā ne noh fea. 'Äe la pō se ma la hāiasoag se 'ou lele'a la pō la iris la noh 'inea ne iris pār 'e tē mamāru nōnō ka 'äe la hāifäegag ma rak'āk se iris ne 'äe kät'āk la a'sok 'amnāk ma'oi pō 'e aier'āk vāh la hot la manea' 'e sisi, hāikeleag ma 'ou kahunohog ta ma kāmāne'aga ma kel tape' ma se 'oris famör rē rako.

'Äe la fu'āk a'vāh te' ne garue ne kaunohog ta la a'soko ma pō la a'vavhiān 'ou lele'a 'oris la hō' se ut rakoag 'on lä'riri'i ma rako. Nōnō ka 'äe la hō' se garue 'e 'on 'i he te', ma la 'on jen het se 'ou lele'a. A'ne'ne'āk huāg ne 'ou lele'a nōnō ka iris pā 'es la kel se 'äe pō 'e iris ho'ioris se rako ne 'äe ho'iou se garue.

'Äe kop la 'es 'e huāg vahia rōt'āk te. 'Ou lä'riri' pā 'es la 'äe la 'ea se irisa ma kel'āk se irisa ne te' ne tē 'atakoa nōnō lelei la mo. Lele'a la pō la okok ne fea 'e av ne ta jen het soko ma iris kat 'inea 'e ra ne tes ta sokoko. 'E av ne lele'a fea, iris pā 'es la teag'esea ma famör ne la po la hāiasoagan la pāraea ma matā'ua iris. Nōnō ma iris pā 'es la hāi'uliag ma 'äe 'e te' ne ava. Iris la po se' ma la kokon nōnō ka iris kat teaag'esea ra ma kaunohoga. Noh a'fai se irisa. Sāio' se irisa ne tapen 'oris a'häe. Rak'āk se irisa ne kat 'es tēet ra nōnō ka iris ma 'oris kokon. 'Ea se irisa kaunohog ta la garue ag'esea la a'sok ta tē ne la hō' furmaria ka hō' 'oaf'oaf se irisa.

Ka tes ta lelel'a la a'häea, ma tes ta 'äe la pō la re?

Te' ne lä'riri'i kat tatau ra. Iris la pō se' ma la kel'āk 'oris kokono 'e ta sal hoi'āk. Lä'riri' 'on rereag kel'āk 'oris kokono 'e 'oris la hō la re tē ne iris a'mou a'sok 'e av ne iris riri'i, fak se sus 'oris kākä'e, luh māi ne luh 'oris hā'u, ne 'ül'ül ma se 'äea.

'E av ne lä'riri'i agtau ma te'i 'e rēko jen ne te' ne tē ne sok se 'oris māuri, te' ne tē ne iris a'fai 'e famör ne tae 'e taf ta ma kel se 'ou aga ma 'ou a'häe, ma sal tes ta 'äe la pō la hāiasoagan ma a'ne'ne'ākia 'oris huga.

'E lopo pān sio sal he his ne hūn se lä'riri' susu ma lä'riri' ne kotā rak la'la' se 'oris.

Hāiasoag se lelea' susu 'e av ne 'af'af te'is ma vāhiag ne COVID-19

Kokono/Pefā'i	'Inea/Pō a'tafa	Puer'aki
Noānoa la mōs. Kat 'oaf ra la mōs, ne mamaf a'his 'e tu'rua pōg ta, ne pā 'es ke la mōs ma 'äe.	'E av ne lele'a fea, iris pā 'es la teag'esea ma famör ne la pō la hāiasoagan la pāraea ma matā'ua iris. Iris noh kokon nōnō ka 'āus kat teag'esea ra. Nōnō ka ma 'on tēet kat 'inea ne pō a'taf ra ma iris la a'häe'āk 'e av ne iris la tak la mose, pō 'e iris kat popot ra 'e a'sok ra ta tē hoi'akit. Famori 'e av ma'oi re mōs 'e tē ne iris kokon'ākia. Iris	Nōnō ka kat 'es tēet ra se 'ou kaunohog ta, ma aier'āk la 'ou le' ta la mōs ma 'äe. Rak'āk se irisa ne tē te'is sok karau ma, ka 'eagke 'ea la roa ne fumou. Fu'āk ta av a'mout se av mose 'e te' ne pōg 'i, fak se hat ne ta rogrog het, roa'it luket ne av ne kap se irisa ma kota mōs. Rak'āk se irisa te' ne tē ne fu'āk sin, la pō la iris la 'inea tē ne la soko. Kāp se irisa ma 'ea se irisa la se kokon ka 'äe ma irisa, ma 'äe lelei, ma

Kokono/Pefa'i	'Inea/Pō a'tafa	Puer'aki
	pō se' ma la fea 'e av ne la tak la mose.	iris ma te' ne tē la lelei tape'ma. 'Eagke 'ea 'ou le' ta toa'noa 'ia. Na vahia la hāiasoag se irisa. 'E av ne iris 'inea ne iris noh māi ma iris la pō la mōs lelei.
Kokon'akia nōnō ma ta tē raksa'at la sok se 'āe ne 'āe la pō la 'af'af. ('Āe la pō se' ma la kokon'āk ta kainag tē tape'.)	Se lā'riri ne kat seminte 'inea ra la fāeag ne kat pō 'e ra fāeag la rak'āk tē ne sok se irisa la pō la kel'āk 'oris fea 'e av ne iris sasap la mou se 'āea ne iris la ou. Hāinoaga la pō la a'fo'oua av het ne 'āe kat teag'esea ra ma iris ma iris la kokon'āk ta tēt. Lā'riri'i 'oris foro pō la kel'āk 'oris kokono 'e av ne 'āe la roua iris ('oris 'efe pō la lo, ma 'oris fatmanava la pō se' ma la pom vāve). Iris la pō la 'inea fea "Igka", gou kal pō 'e ra la vāe 'e ta le'et". 'Eagke 'ea ou lele'a re'ia ag te'is la re puren 'āe. 'Oris huga kokon ne fea. Iris la pō se' ma la noh kokon 'e av ne famori la roua iris.	'E av ne 'āe kat pō 'e ra la noh ag'esea ma 'ou le' ta: <ul style="list-style-type: none">'e av luket ne 'āe noh vāe 'e irisa (fak se la' se koroa ta) hāiasoag se 'ou le' ta la rak'āk 'oris a'hāe ne tes ta mah se irisa ma tes 'atama tae iris noh kokon'akia 'e 'oris huga. ('Āe fea'akia nōnō ma gou kal ho'im ra. Se kokon, gou tae la hō' mijim.) Rak'āk se 'ou le' ta 'āe hanis 'e ia.'e av ne 'ou la noh vāe la roa se', rak'āk se irisa ut ne 'āe la la'o e sin, ma hūn ne 'ou la'o, ma av hes ta 'āe la hō'im se hanue ta se irisa. 'E av ne 'āe la ho'i, rak'āk se irisa 'āe noh kāt'āk irisa, ma 'āe 'oaf 'āe ho'imea. 'Āe kop la gat ke av 'ea te te'is se irisa la hāiasoag la a'fumu'āk se irisa la pō la iris la aier'āk.
Noanoa ma pefa' ne kat 'ātē ra. Pā 'es la 'ātē ti' ne pā kat ne 'ātē ra.	Noh kokono la pō se' ma la tae se 'ou le' ta 'e sal ma'oi. Kop ma iris kat sōg ra. 'Ātē tēla'a ne la 'es'ao se māūr fak foro. Ka hāieaga 'e hūn se 'ātē kat 'es hāiasoagat ra.	Te pumue ta la 'āe la āk'āk la noh a'totoak. 'E avat ma ne 'ou le' ta kat noh kokon ra, iris tae la 'ā 'eris tē fak se av ta. Se has'āk se 'ou le' ta ne iā kop la 'ātē. Nōnō ka la pō, ma 'ātē ag'esea ma rē av 'ātē la av 'oaf'ofat ka ririfet se kaunohoag ta. Lā'riri'i 'e av ma'oi 'ātē a'jehjeh ne av het ne iris a'hāe iris pā 'ātē, ma āf'āk ta 'eris tēla'a ne la 'es'ao se 'oris māūr fak foro. Ka nōnō ka 'āe noh kokon, ne 'ou le' ta kamāt la tuk 'oris foro, he se 'ou tak ta.
Kat pō 'e ra la a'sok tē ne iris a'mou a'sok 'e av ta (fak se a'es'ao'āk ne po 'on lā'riri'i ne la se rī la'oga) ne kat fāeag ra fak se av ta.	'E av ne 'ou lele'a noh kokono ne fea, iris tokaris la a'sok tē ne 'kris a'mou rērē ma pō la a'sok 'e av ta. Te'is salat ne iris la pō la kel'āk se 'āea iris kat noh lelei ra ne iris pā 'es hāiasoag. 'Oris la hō' la a'sok ne tē ne iris a'mou rērē fak se	Ās'āk la se fār 'ou le' ta. Iris la kokon'āk ne iris kat pō 'e ra la rak tē. Hāifāegag ma irisa 'e hūn se te' ne tē ne iris pō la a'soko ma ra'āk tape'ma se irisa ne 'āe hanis 'e irisa. 'E avat ne 'ou le' ta 'inea iā noh ū ma kat 'es tē mamārut la sok se 'on māuri ma kotā iā

Kokono/Pefa'i	'Inea/Pō a'tafa	Puer'aki
	luh māi la pō la rē la iris la noh kokon. 'Ou le' ta kat a'sok ra te'i 'e rēko iā pa a'sok'ia. Hāiasoag se iris la rak'āk ne iris la pō la a'sok te' ne tē ne iris rērē 'e av ta, ma 'āe la nā 'ou hāiasoag se irisa.	kamat la hō' la rē tē ne iā a'sok 'e av ta.
La pō la teak ta tekāet ne noanoa ne a'sok ta tēet ne la māṃar.	'E av ne lele'a 'inea ne a'hāe iris kat noh ū ra ne noh pār, iris pō la a'sok ta tē māṃar. Iris pa rak'ākia se 'āea "Gou pā 'es 'e 'āe. Kel'āk se goua ne gou pumua se' ma noh matā' ma pārea gou ma ū 'otou māuri."	Noh matā' ma pārea iris. La' a'totoak ma ho'am irisa ma kṃp se irisa la mou nōnō ka iris pā 'es la 'āe la kṃp la mou. Rak'āk se irisa ne tē ne iris a'soko māṃar. Rak'āk se irisa 'oris māuri te pumuet ma 'āe pā 'es la iris la noh ū ma pārea iris 'e ta raksa'at. Nā 'atakoa 'ou a'hāe ma 'ou ava se irisa 'e av ne iris a'sok ta tēet ne māṃar.
Fea 'on 'i hete' 'e tēet ne iris kat fea ra 'e av ta.	Lā'riri' pau aier'āk ne 'oris O'o'i la po la matā'ua ma pārea iris 'e tē raksa' ne soksoko. A'hāe ne pilif te'is hāiasoag la matā'ua irisa. Nōnō ka famōr mamfua 'e oris gasava la fea ne fek, ma iris tape'ma la fea ma kokon. Ās'āk la a'totoak 'ou huga 'e av ne 'āe 'e 'oris gasava.	'E av ne 'ou le' ta fea, hāifāegag ma ia ne 'āe la matā tapen se iris ma pārea iris 'e tē raksa' ne soksoko. Tōg 'oris sṃi'o, 'e rēko tē ne soksoko ma tes 'atama tā 'āe pō la rē la matā'ua iris. Nōnō ka iris fāeag 'e rēko mānman riri'i ne mānman māṃaru ne ta puroa het, ma hāiasoag iris la kālea tē'i se sisi. "La' ma 'e on 'i he te', ma se luem la a'popotoa 'otou pepe heta. Gou la 'ea BOO se mānman riri'i ma la rar la fea ma la jōn la sousou. Boo, boo." Iā pō la hāiasoagan 'ou le' ta la noh furmaria.
Iā ma 'on ne'ne' rṃurṃut, ma kat pō 'e ra la pāe totoak ne noh a'fai se ta le'et.	La noh fea ma la pō la fup ta ne'ne' mea'mea' het ne la noh 'e 'oris lalaog foro. Lelea' haharṃgi pō la jōn, fer ne sianfit fuamamau. 'E av ne 'oris a'hāe ton se tē ne māṃaru, iā noanoa la noh 'afai ne a'faliag karau.	Hāiasoag se 'ou le' ta la pō la rak'ākia ne tes tā iā noh'āk se 'on huga (fea, kokono). Hāifāegag 'e garue ma sal ne fu'āk ma a'fumou'āk vāh se 'ou kaunohoag ta ne hāiasoag la matā'ua 'aus 'atakoa ma 'e vāhiag ne noh pū'atā ta. Hāiasoag 'ou le' ta la a'ofia noh ararua - rue'āk for, jōn, mak, manea' 'e sisi, huag a'lelei ma a'riri, ma sua mak. Pāe ag'esea ma a'sok ta manea' ne po la hō' 'oaf'oaf se 'aura – kir'āk por, hat puk, manea' ne sik māi tē. Tē te'is la pō la hāiasoag, 'inea ne tes ta iris kat pō 'e ra la fu' 'e joni. Sṃkior ne tes hoi'āk tā 'auar la pō la a'sok ag'esea.
Manea' rū (rūrū ma tafir'āk ne tē mane'aga, ne rar tē, ne ās'āk la re	Lā'riri'i la pō la kel'āk se 'āe ne iris tapen 'e manea' ne iris a'soko. Kat māeav hanis ra ne	Noh a'fai se 'ou le' ta 'e av ne iā fāeag'āk 'oris a'hāe. 'E av ne 'ou le' ta mane'a, fāeag se ia 'e hūn se tē ne la

Kokono/Pefā'i	'Inea/Pō a'tafa	Puer'aki
rūen ta lā'riri' hoi'āk). Gat ke av 'ea iā 'af'afia ne kohkoh.	manea' kok se ta le' hoi'akit ta 'oris salat ne iris pō la rak'akim 'oris feke, ma 'oris a'hāe ma tē ne iris a'hāe 'e 'oris huga. Iris kop ma la huag ne'ne' ne 'es 'e a'hāe mamār.	a'kokon ne mah se 'on huga. Noh ōsōs ma iatiat la kapa la mou se 'ou le' ta.
'E 'on 'i hete' ag noanoa pau. Pā 'es la te' ne tē la a'sok ma la' 'e 'oris a'hāe.	'E lalaog ne hual saghul ma vāi (18) se fau folu, lā'riri'i la fa' 'ūl se 'oris O'o'i ma pā 'es la te' ne tē la la' 'e 'oris a'hāe. Iā tēet ne soksok 'e av ne iris fupfupu e. Iā hāiasoagat se iris la 'inea ne iris pumuā se 'āe ma ne iris la pō la rē la tē la a'sok – ka 'eagke 'ea tē 'atakoa. 'E av ne lā'riri'i kat noh furmaria ra ne iris fea, iris pō se' ma la 'ūl'ūl ma se ta le'et ma pā puerpuer pau. Te'is salat ne iris pō la kel'akia se 'āe ne iris noh fea.	Se mao'āk ne 'ou le' ta a'sok tē ne hāiatāuag ma 'oris fupu. Te te'is pō la raksa' se' 'e 'on 'i hete' 'e rēko iris kat noh furmaria ra ne taf se te' ne jen ne soksoko. Ao pot ne tē riri' ne 'ou le' ta pō la re puer sin ne pō la hil tē se ia. Nōnō ka la pō, ma nā la iris la hil hā' ne iris la hā'aki ne tēla'ā ne iris la 'ā ma puk rogrog tes tā iris la hat ag'esea. Nōnō ka iris pō la re puer te riri'i, ma la pō la hō' 'oaf se 'oris huga. Garue fu'āk a'vahi ma te' ne foh ne na a'tafa hāiasoag tape'ma. Iris la noh furmaria ma ū nōnō ka iris la 'inea ne 'āe ta re puren te' ne tē. Voivoi'āk ma a'ne'ne'āk 'oris huga la ās'āk ta tē fo'ou. Iris la 'oaf la 'inea iris pō la re puren ta tēet nōnō ka iris pō la hāp'akia 'oris sākānāve, sok'āk la pō manea' soksoko, ne ji'āk 'eris suagke ne tana.
Gat ke ao a'fekfek vāvār ne fekfek vavhian. Gat ke av 'oho ne a'tō'tō' 'e ag het ne kat rērē ra 'e av ta.	'Is kat seminte noh pū'atā ra, ka 'ou le' ta ma 'on ag a'fekfek het a'sok. Te'i gat ke ag ne rērē 'e av ne lā'riri'i fupfupu. Iā te ne a'fekhuget 'e av ne 'āe kat pō 'e ra la a'sok ta tēet ma 'e av ne 'āe pā 'ea ta fāeagat 'e tēet ne 'ou huga pā 'ese ma 'e tēet ne 'āe kop la 'ese. 'E 'on 'i he te', 'e te' ne jen 'atakoa 'i 'ou le' ta noj la fek (fak se 'āe) ma pō la ou ne 'oho.	Rak'āk se ia ne 'āe 'inea noanoa ne te' ne tē se irisa. "Te' ne te'i sok vāh. Ka tē reag tū se'. 'Amis kat pō 'e ra la a'sok te' ne tē ne 'is 'oaf sin ne rāe famōr ne 'is 'oaf sin ma 'āe fek pau." Ās'āk la pō la re puer ne 'ou huag fekfek vavhina la ti'āk se' 'e av ta. Ās'āk la hāivāeag hanisi, ma hāiasoaga Tē 'i 'eagke'ea tē ne 'āe a'sok fuamamaū, ka ne av te'is tū se' 'e 'os rērē ne av ta. Nōnō ka iris ou ne 'oho, noh ma irisa ma rak'āk se irisa ne 'āe la nā 'ou hāiasoaga se irisa. Fu'āk tohiag se 'oris aga ma rērē ma nōnō ka iris sir'āk ma foh av la iris la noh pū'atā fak ma se 'omus rērē 'e av ta.
Iā ke panau se 'āe.	Se lā'riri'i, panau tē se ta le' hoi'akit iā salat ne la hot'akia ma kel'akia 'oris feke. Nōnō ka Lā'riri' panau mamfua ma 'on fuaga iris kat noh furmaria ra ne noh ū. Iā te mamārut la panau ta le' hoi'akit ne hāiatāuag la matā'ua	'E te' ne ava ne 'ou le' ta tē'āk si' se ta le' hoi'akit, rak'āk se ia ne 'eagke'ea te leleit ta'a. Sasap se 'oris si'u, la po la iris kat pō 'e ra la tē'āk hoi'āk. Hāiasoag la iris la pāe se lopo. 'Ea tape' se irisa, "Kat lelei ra la tē'āk si' se ta le hoi'akit, ma iā mamār pau. 'E av ne āe tē'āk si' se ta le hoi'akit, 'āe

Kokono/Pefā'i	'Inea/Pō a'tafa	Puer'aki
	'āe. Panau pō se' ma la sok 'e rēko 'oris kel se ta le' hoi'akit panau ta famör hoi'akit.	kop la päe se lopo." Nōnō ka 'ou le' ta kat mafua sir ra, ma nā ta fāeagat la iris la a'es'ao'āk. Rak'āk ne tes ta iris kop la a'soko. 'Ea, "A'es'ao'āk 'ou fāega. 'Ea gou pā 'es 'e tē mane'ag he ta'a." Hāisasoag la iris la kel'āk 'oris feke 'e ta sal hoi'akit, fak se av mane'a, oro ne sik mālu. Ao ta salat ne la pō la ao pot la tukua ma a'sousoua uake 'on famör mamfua 'e lä'riri'.
'Eage, "La' se tae, Gou fesiā' se 'āe!" 'Eage, "'Ou sara te'."	'Af'af te'is COVID-19 tā hūn ne te raksa'a, ma te' ne jen 'i sok 'e rēko 'af'af te'is. 'Ou le' ta fup mea'mea la mo, ma kat pō ra 'inea a'tafan tē ne sokso. 'E av ne tēet hāisaraga, lä'riri' a'mou fek se 'oris O'o'i. Iris a'hāe ne 'āe hātaūag la pō la toak'ākia jen tūtū ne sokso 'Eagke'ea 'ou sara. 'Ou le' ta pā 'es 'ou hāiasoag.	Se mao'āk te ne 'ou le' ta hāiapoag 'e 'on māuri. 'Eagke 'ea iris 'amnāk'āk te' ne tē ne iris 'ea – 'oris feke tā iris pus'ākia ma iris agtau ma te noanoa ma'oi pau. Hāiasoag la tukua huag fekfek ne 'ou le' ta. Rak'āk se irisa ne jen 'i a'sok la hāiasoagan la matā'ua te' ne famör 'atakoa. "'Āe fek pau. Jen ma'oi te'is sokso 'i. Gou tape'ma fek. Gou hea' se' ma ka tē 'i kat sok ra. Iā tē noanoat se te' ne 'is 'atakoa."
Kat 'oaf ra la manea' ne rē ta tē hoi'akit. Fak se kat 'es ra ta a'hāet ('oaf'aof ne raofāki).	'Ou le' ta pā 'es 'ou hāiasoag. Iris pō se' ma la noh raofāki ne noh ferehit 'e tē ne sokso. 'E av ne lä'riri' noh kokon, ma'oit la pō la noh fekfek ma av ma'oi la pō la kat 'oaf ra la a'sok ta tēet ne hāifāegag ma ta le'et. Iris pā 'es pau 'e 'āe.	Pāe 'e for ne 'ou le' ta ma ās'āk noh a'el se iā Rak'āk se irisa ne 'āe hanis 'e iris ma la matā' se irisa. Nōnō ka la pō, ma nā ta fāeagat la a'ne'ne'āk 'oris huga ma a'hāe. Rak'āk se irisa kat 'es tēet ra nōnō ka iris noh raofāki, fekfek ne kokon. "Ma faka se tese iris pā kat ne 'es ra la a'sok ta tēet. Gou rē a'hāe ne kop ma 'āe noh raofāk. Kat 'es tēet ra nōnō ka 'āe noh raofāk. Gou la noh ma 'āe." Ās'āk la rē ta tēet ma 'ou le' ta, tēet ma ne iā 'oaf se'. Ās'āk la hat ta puk rogrog ag'esea, ne sua mak ag'esea, ne manea' ag'esea.

Hāiasoag se 'ou lele'a 'e vāhiāg ne COVID-19

Te he his ne fā' sin 'e tekāe he te'is ne 'ou lele'a a'hāe'ākia ne pō ma a'sok, ma 'amnāk he his se O'o'i ma famör ne matā' se lä'riri' 'oris pō la togia 'amnāk 'i:

Kokono/pefā'i	'On tōg ne tekāe 'i	Puer'aki
Okoko 'e rēko tē ne sokso ma 'on hūn he ta.	A'taf a'lelei pau se 'ou le' ta tē ne sokso 'e av ne 'ou le' ta saio' ta teet. Kat 'es tēet ra nōnō ka 'āe kat rak'āk ra se ia ta 'amnāk he his 'e rēko ia pō la hō	'Ea, "'Is kop la a'mah'āk foh ne sor si'u, ha' la hāvāeag 'eris tēla'ā ne tānu ma 'is kop la a'sousou 'e ut ne 'os kaumane'aga tae 'e 'on rerege. 'Is kop la noh vāevā fak se foh ne nā sin ma a'sousou 'e maf 'on

Kokono/pefā'i	'On tög ne tekäe 'i	Puer'aki
	ta fea rauraut se 'ou le' ta. Nōnō ka 'ou le' ta kat taf ra ne okok 'e ta tēet ma nā se ia te' ne rogrog noj ta. 'Äe la pō se' ma la tögtozia ma sājio' 'eseat ma. Rak'āk se 'ou lele'a ne ma 'on famör nā vahia la matā'ua ut rakoga, O'o'i ma kaunohoga la noh ū; ma ou kaunohoag ta la pō la far hāiasoag nōnō ka iris pā 'es. Rak'āk se 'ou lele'a ne tes hoi'āk täe la iris la räe la sok hoi'āk.	famori ma 'oris si'u. 'Is la ās'āk la high five 'e 'os isfu ne si'u". Tög te' ne sājio' ne 'ou lele'a pā rak'aki. Te te'is la hāiasoag se 'ou kaunohoag ta la noh pärea ma ū irisa. Rak'āk se irisa te' ne tē ne soksoko, ati' se rako ma manea' ne mou se pure'aga.
Fea 'e rēko 'oris a'häe ne te' ne tē 'i noanoa la agtau ma.	Väe ta utut ne iris pō la ū sin, ma rak'āk se 'äe 'oris fea, feke, raofāki, ma te' ne tē ne 'oris huga noh kokon'aki. Fue' la lä'iri'ila ou ne raofāki. Kat 'es tēet ra nōnō ka iris kat huag toa' ra.	'Ea, "E av ne ta tē mamārut soko, famori 'oris huga la ararua ma la pō se' ma la fek se te' ne famori, ne 'oris huga la noh raofāki. Ka 'äe pa päe ma gou 'e te', ma kukul 'e pulagket ta?"
Noanoa la mose la pō la ho'im 'e re mös se lelei, fea la mös iris 'es ta, ne pā 'es la mös ma 'äea.	Fue' la 'ou le' ta fäeag'āk 'oris re mös se lelei se 'äe. Sui'āk se irisa ne re mös se lelei iā tēet ne soksok ma la 'on av het la toak. Se sājio' se 'ou le' ta la sui'āk te' ne tē ne sok 'e 'on re mös ta. Mös ag'esea kat 'es tēet ra; ös ta salat la hāiasoag se 'ou le' ta hō' la mös 'e on takag ta 'e av ne iris a'fai ka iris lelei.	'Ea, "Rē mös ta'a mamā. Rē a'häe se te' ne tē lelei ne 'äe la pō la rē mose ma sao 'oris fumafua se av het ne iris la mose. 'Äe la pō se' ma la noh karau 'e laloag ne pög he his 'i. Ma kotā 'is la tak se 'ou takag ta mumua la 'äe la mös. Ka nōnō ka 'äe fea hoi'āk, ma 'is pō se' ma la hāifäegag".
Jene ne aga. Kamat la huag kös ne kat pō 'e ra la noh totoak.	A'ne'ne'āk 'ou le' ta la gat ke av hāifäegag, iā te leleit la rak'āk 'oris a'häe ma te' ne tē ne hō' kokon se irisa.	'Ea, "Gou 'inea 'eagke 'ea 'ou 'amñaki la pā'āk tape' nu'suar ta. Iā 'eagke 'ea te vavhinet 'e av ne 'ou huga fek pau. Ka tapen se 'itar la hot la seksek? 'E av 'on rerege 'os la rue'āk ne 'os foro la pō la hāiasoag la a'totoak 'os huga ma a'jeamjeam 'os feke".
Nōnō ka 'äe kamat la 'af'af, fak se ru ne filo'u, ne 'ou 'efe ru, ne ru ne soko agtaum ka kat taf ra se.	Äs'āk la 'inea ne tes ta hün ne ru te'is ma 'on hanhapat taku pō la hāiasoag. A'ne'ne'āk huag ne 'ou le' ta ne te'i soksok ma 'eagke kotā sok mumua. Äs'āk la a'totoak 'ou huga ma se kokon'āk ta tēet.	Matā' la 'ou le' ta la öf mös, 'a 'en tē lelei, ma 'iom 'en tən 'e te' ne ava ma nā ta av het la rue'akia 'on foro. 'Ea, "Ka tapen se la päe se täe 'e utu tē kukuluag ta? 'E av het ne a'fai ka 'äe lelei, ma rak'āk se goua la 'itarua la manea' pas."

Kokono/pefā'i	'On tōg ne tekāe 'i	Puer'aki
Mata' a'lelei se O'o'i ma iris tār tapen te' ne tē'i. Kat 'oaf ra 'apopot ta O'it pō 'e iris ma 'oris tē ne iris kokon'āk.	Nā ta av het se 'ou lele'a la fāeag'āk tes tē iris a'hāe'ākia 'e 'oris huga. A'totoak 'ou huga 'e av ne 'āe pō, la pō la hāiasoag la 'ou le' ta la mea'mea' 'on la kokono.	'Ea, " 'I, 'otou pōrau mul ka reag lelei pō 'e tāk ta 'o'or a'lelei pau. Gou 'inea 'āe keleag fea pō 'e gou ru, ne tese?" "I gou kamāt la pō 'e masa' ta ka se mao'āk 'is 'atakoa la pō ma 'e av ne 'is pō 'is la pō la ne'ne' hoi'āk. 'is la māeav hanis le'et se le'et, ka tes ta 'is la pō la rē 'on 'i hete'?"

Puer'aki se O'o'i, famör rē rako ma famör ne mata' se lä'riri'i ma lele'a – hāiasoag se 'os lelea' haharāgi

Ia te mamārut ma te a'fea huga 'os la afai se rogrog ne mou se COVID-19 ma te' ne tē ne soksok 'e laloag ne rān tē 'atakoa. 'Os lelea' haharāgi la 'io se 'āe se 'ou la rak'āk ta sal la hāiasoag 'e rēko te' ne jen ne la sok 'e avat ne 'ut'utum. O'o'i, famör ne mata' se lä'riri'i, kaunohoga ma famör rē rako ma 'on garue pumuet la a'sok se 'os lelea' haharāgi 'e av noanoa te'is.

Nā ma ke te' ne rogrog aire

'Os lelea haharāgi la ao te' ne rogrog 'e ta le'et ma 'e internet. Ma 'on rogrog ma 'on tōg ne 'oris sāj'o ne iris la kel ma a'fai la pō se' ma la kal 'es'ao ra ma kal hāiasoag ra se irisa. Hāifāegag ma iris 'e utus tā iris la pō te' ne rogrog fo'ou ka aier. 'E New Zealand Government site ma 'e Ministry ne Health site te'is ut lelei la kamāt sin. Iris kop la 'inea la mata'ua iris la se po 'e 'af'af te'is ne la forās'ākia 'af'af te'is.

[Hat ma sākior se NZ Government website – covid19.govt.nz \(external link\)](https://www.covid19.govt.nz/)

[Hat ma sākior se Ministry of Health \(external link\)](#)

Hāfāegag'āk 'oris fea ma kokono

Hāfāegag ma lelea' haharāgi 'e te' ne 'oris fea ne kokon ne iris noh a'hāe'ākia. Iris kop la 'inea ne 'oris fea la pō se' ma la hāifāegag la rak'āk 'oris a'hāe. Fu'āk ag'esea ma irisa ta sal ne la hāiasoag nōnō ka kaunohoag ta 'af'af ne le'et te 'oris kaumane'aga 'af'af.

A'ne'ne'āk huag

Nōnō ka kat 'es ra ta le'et 'e kaunohoag ta po 'e COVID-19 ka kat 'es ra ta le'et hāi'eleag ma ta famorit ne pō vāh 'e COVID-19, ma hahan'āk se 'ou lelea' haharāgi ne 'oris kaumane'aga, famör rē rako ma 'ou kaunohoag ta noh lelei la mo. Hahan'āk se irisa ne te' ne famör ne majau 'e poto ma 'inea tēe garue mah la mata' ma hāiasoagan se Niu Siragi, tape' ma se famör rē rak 'e oris ut rakoaga.

Ka lelea' haharagi tā tapen rogrog 'i ma tes tae gou pō la a'soko la hāiasoag?

Te' ne lelea' haharagi kat tatau ra 'oris la kel'āk ne 'oris kokono ne feke la kal tatau ra tape'ma. Jaj te'is af'āk se te ma'oi ne kel'āk kokono ne pefā'i ne lelea' haharagi agtau ma sal tes ta O'o'i, famör ne matā' se lele'a ne famör rē rako la pō la togia:

Hāiasoag se lelea' haharagi 'e av ne 'af'af te'is ma vāhiag ne COVID-19

Kokono/Pefā'i	'On tög ne tekäe 'i	Puer'aki
Kat a'fai ra ma taupir se te' ne foh ne nā sin hūn se hāi'opoag ne kaumane'aga ma iris ne tore, ma kainag ag se lelei fak se a'es'ao'āk ne te'ona.	Noh pū'atā noanoa pau se lelea' haharagi. Ma hūn se tekäe te'is, COVID-19 hele' la av noanoa paut se irisa. Hāfäeagag ma 'ou lelea' haharagi la fak se 'ou la hāifäeagag ma ta famör mamfuet ma a'sok la iris la rē puer 'oris mauri ma hāiasoag 'e tekäe ne iris la pō la hāiasoaga. Hāiasoag iris la 'io se tēet ne rū se 'oris huga ma 'io se avat ne tore.	<p>'Ea:</p> <p>"Amis 'inea 'äe pa kel hoi'āk 'e 'ou kaumane'aga. 'Amis 'inea 'äe kat pō 'e ra la noh totoak ma 'äe noh kokon, ka 'amis pā 'es la 'äe la 'ea se 'amis ut ne 'äe 'e 'on rerege, ma 'äe ma sei, ma 'äe noh mäu' ma ū 'e te ne soksoko."</p> <p>"Ka ma 'on tēet 'äe pā 'es hāiasoag la rue'akia 'ou foro 'e 'i?"</p> <p>"Ka tes ta 'ou 'amnaki?" Fak se: "Ka tes ta 'ou 'amnāk ne ös la a'vāhia 'ou tē ne rako?"</p> <p>"Ka tes ta 'ou 'amnākise av ne 'äe ma 'ou kaumane'aga?"</p> <p>"Ka 'äe la pō la hāiasoag la ös ta manea' se 'ou hensasiag riri'i la a'sok?"</p> <p>"Ka 'äe pō la hāiasoag la a'sokoa garue 'e hanue ta?"</p> <p>A'noj te' ne a'häe ma 'amnāk atakoa ma, 'ea:</p> <p>"Amis 'airot'āk ne 'äe la pō la kel se 'ou aga ma tē ne a'soko ne pō la tae se 'ou noh mäu' ma noh pär ne 'äea".</p> <p>"Ka tes ta tēet ne 'äe ti' se 'ou huga ma 'äe matā'ua 'e laloag ne av noanoa te'is?"</p> <p>"Ka sei hoi'āk tā pō la hāiasoaga, ma sei ta 'äe kokon'āk a'ti' tae 'äe pō la a'sok ta tēet la raksa' se irisa?"</p> <p>"Ka 'äe la pō la a'es'ao'āk tapen 'ou 'inea ma poto la hāiasoag se rān te'/pure'aga 'e 'on 'i he te'?"</p> <p>"Nōnō ka 'äe ma 'ou ma'ma'kiag ma iris la sājio' se 'äe ne tes tae 'äe a'sok 'e vāhiag ne noh pū'atā te'is. Ka tes ta 'äe la 'ea se irisa?"</p>

Kokono/Pefa'i	'On tög ne tekäe 'i	Puer'äki
		A'ne'ne'äk huag ne 'ou lele'a ma 'ea se iris te' ne te'i täe la hö' se 'os rēre ne av ta.
Av ne vāe online ti' siren ma kat pō ra la teag'esea 'e 'amnāk ne kaunohoga a'soko.	Hāiasoag se lelea' haharāgi la se a'es'ao'āk 'oris phone ma computers 'e av 'on rerege, ne iā te pumuet 'oris māūr fak foro pō 'e 'oris mafā kop a'u'ua, 'oris foro kop la hot se as ta ma iris kop la rue'āk 'oris foro la noh ne'ne', ma iris kop la hāiasoag tape'ma se garue ne laloag rī ta. La hāiasoag se māūr fak foro, kop la fu'āk av ne la toak'āk a'es'ao'āk computers ma telephones.	'Äe la pō la 'ea, "Is 'atakoa noh raksa' ma kokon. 'E av ne māūr 'on famori kat noh lelei ra, 'is pō la kamat la a'sousou 'e ta tēet ne a'el se online. Ka 'is 'atakoa kop la noh ne'ne' ma 'is la noh lelei nōnō ka la garue ag'esea 'e hanue ta la sok'ākia ma vetākia rak tē ne 'os lele'a 'e rako. Kop ma 'is la 'io se te' ne 'amnāk ne fu'āk sin 'e te' ne terāni, ma kel me tes ta kop la jene. 'Amis kop la re fiāk'āk av tes täe la nā se online la a'sokoa garue ne rako ma la noh hāisok'ākiag ma kaumane'aga. Ma 'is la kel se av het ne pō la vāe la a'u'ua, av ne mou se rue'āk foro ma av ne 'is kop la hāiasoag le'et se le'et.
Noh iatiat la 'inea 'oris fea, tēet ne la pō re mane'āk 'oris māuri, 'oris fea 'e atāk se ta tēet, ne hot se sisi, ne fea 'e ta le'et la 'ea se iris kat fak ra se famör ne tore.	Hāiasoag lelea' haharāgi la rak'āk la iris la 'inea ne te' ne tē ne iris a'häe'äki iā tēet ne sok 'e te' ne ava. A'ne'ne'äk 'oris hāikainagag ma kaunohoga ma famör ne la pō la hāiasoaga, hāisok'ākiag 'e online ma 'ut ne pār 'e 'os pure'aga (ka noh a'mah'āk foh ne noh vāevā), ma hāiasoag la rue'āk 'oris foro ma hot se sisi 'e te' ne terāni.	'Äe la pō la 'ea, "Gou ag'esea a'häe tape' – huga noh fea ma kat pō 'e ra la a'sok ta tēet. Famör ma'oit 'oris huga ma a'häe sok tape' 'e av ne ta te noanoat sok, ma iris la kel'āk se 'isa iris keleag totoak 'oris huga." "Internet garue, ma tes ta 'äe kat ao la pō le Pete la 'inea ne iā tapen ma tes ta iā rēre'ia; ka tes tä 'oris kaunohoag ta a'sok 'e vāhiag ne noh pū'atā te'is. Ma noa'ia 'e hāiasoag se 'ou saghān ta se garue ne iā pā a'soko ma noh karau ma ia tape'ma– iā pō se 'on furmaria."
Nōnō ka pā 'es la noh pū'atā, kokon 'e ta tēet ne soko ne masrag 'e hūn se tē ne famori 'ea.	Vāe ta av leleit la hāifäegag ma 'ou lelea' haharāgi te ne soko, jenjen ne te ma 'oris huga ma a'häe ne pō la hö' kokon se irisa. Rak'āk se irisa te' ne tē iris a'häe'äki iā tēet ne sok 'e te' ne ava, a'noj te ne 'äe 'ea'ea se 'äea ne sui'āk se iris tes täe pō la a'soko, tes tä iris re 'e av ta ma tes tä la iris la 'io se mua.	'Ea, "Lä'riri' ma'oit ma famör mamfua a'häe tape' fak se 'äe, 'oris huga fek ma keu sar ta se irisa ne a'mah'ākia te' ne tē se 'oris huga." 'Ea, "'Äe famorit ne vāh'āk tē/huag mäeav hanis/pā hāiasoag/ma noh 'oaf'oaf. Se mao'āk, te' ne famori la hāiasoag. Is kop la se mao'āk ma a'sok te' ne tē ne la hāiasoag se 'isa (sor 'os si'u, noh vāevā 'e ta le' hoi'ākit). Ma tes tä 'äe kat ao ta sal ne famori a'es'ao'āk la hāiasoag la noh 'e av noanoa te'is ma hāiväeag ma 'isa."
Fea 'e hūn se COVID-19 noh forās ma te' ne 'amnāk ne la hahan'āk	Hāiasoag la a'taf te' ne tē ne soksoko 'on 'i 'he te' ma tes tä rogrog ne na sin 'e online.	'Ea, "'Is kop la a'es'ao'āk te' ne 'amnāk ne fu'āk sin, ma taupir se 'amnāk ne foh ne matanitu nā sin la hāiasoag le'et

Kokono/Pefa'i	'On tög ne tekäe 'i	Puer'äki
se isa 'e rēko COVID-19.	Sui'āk se 'ou lele'a ne te' ne mal ne sik ma kel sin la pō la re 'oris huga la noh fea.	se le'et ma mata' 'os māuri la noh ne'ne'."
Jen hihit ne mou se 'os noh hāikainagaga. Lelea' haharāgi la pō se' ma la a'sousou 'e 'oris O'o'i, kaunohoga ma famör ne la pō la hāiasoaga iris. Iris la pō la tög kok se 'oris O'o'i 'oris a'mah ne foho se iris hūn se 'af'af te'is ma tohiag ne nā sin se pure'aga.	Sui'āk se iris 'on noanoa ne la pō la sok se 'omus hāikainagaga. Hahan'āk se iris 'aus kop la 'es 'e hāiasoag ne kaunohoga ma kaumane'aga 'e av noanoa te'is. A'ne'ne'āk huag ne kaunohoag ta a pō la vahia röt'āk te se te' ne iris tūtū 'atakoa ma sal ne la hāiasoag se mata' ne māūr lelei ne kaunohoag ta. Tār te' ne mou se 'ou a'hāe ma 'amnāki.	Vāe av la hāifāegag ma 'ou kaunohoag ta ne tapen iris 'e av noanoa te'is. 'Ea, "'Äe 'inea, ne av ne 'is noh a'fekfek le'et se le'et iā te soksokot, ma 'e rēko te' ne tē ne soksoko. Gou a'hāe 'is 'atakoa tār a'lelei pau te ne soksok. Ma te leleit 'is noh hāikainagag." 'Äe la pō la 'ea, "Gou 'ua'āk se 'ou huag totoak 'e avat ne 'ou sagavān ta 'oho se te' ne iris tore 'e pög ta. Gou 'inea iā fu'āk 'äe 'e te ne 'äe rērē'ia. Gou pā faksor se 'äe 'e 'otou re oioit se 'äe 'e asa. Gou la nā 'otou vahia la a'totoak 'otou huga."
Jen ti'ut 'e aga.	Sui'āk ne jen ne ag 'on famori pō la sok 'e av ne ta te noanoat fak se 'af'af te'is, ka te'i täre la totoak fakmur ma la hō' se 'os rērē ne av ta, ma röt'āk av luak hete' ma hāiasoag se te' famör 'atakoa 'e lalaog ne av noanoa hete'is.	'Ea, "'Is 'atakoa noh raksa' ma kokon. 'E av ne māūr 'on famori noanoa sok, ma 'oris huga iris pō la fea, ne fek. Iā pō la sok tape', ka 'is 'atakoa la hāigarueag la hāiasoag la 'is la noh furmaria. Kop ma 'is la 'io se te' ne 'amnāk ne fu'āk sin 'e te' ne terāni, ma kel ne tes ta kop la jene."
Nōnō ka pā 'es la sok'āk ag fak tēmamfua (fak se pā roua hanue ta, pā roua rako, pā hot la noh ma kaumane'aga).	Hāiasoag la hāifāegag se te' ne re puer ne iris pā a'soko. Ao ta sal ne la pō la hāiasoag se 'ou lele'a la pō la re puren.	'Ea, "'Äe 'inea ne iris pā roua rako ma ao 'pris garue la hāiasoag ka tapden se la iris la garue karau 'e a'ita ma sapato 'i, terān rua. Iā te leleit la se sal'āk te' ne re puer lelei 'e 'on 'i he te'. 'Is kotā hāiapoag ma av noanoat 'e vāhiag ne noh pū'atā te'is ma 'eagke av leleit la a'sok ta hil tēet ne re puret."
Kokon'āk ne kaumane'aga ma kaunohoga.	Hāiasoag la a'sok te' ne manea' ma 'amnāk hūn se ta le' hoi'akit, ka se a'mah tēet ne kat noj ra la a'ti'āk.	Sai'āk la lelea' haharāgi la 'es vāeag 'e ag fak hanua ma garue ne rotu. Hāiasoag se lelea' haharāgi la hil ta garuet (project) ne hāitauag ma 'oris fāu ka ne 'es fuag se iris (fak se hāiasoag ne ta le' hoi'akit, ne hāiasoag ne famör ne noh hāi'eleag 'se iris, ne hāiho'ag ne tē la togim 'e koroa se iris ne pā 'es hāiasoag).